# DIVERSIFIKATSIYALASH SHAROITIDA ISHLAB CHIQARISH KORXONALARINI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH

Muallif: **Kenjayeva Nigina Baxtiyor qizi**
Tashkilot: Shahrisabz Davlat pedagogika instituti
E-mail: niginakenzaeva550@icluod.com
**DOI:**https://doi.org/10.5281/zenodo.23125231

**Annotatsiya**

Mazkur tezisda diversifikatsiyalash sharoitida ishlab chiqarish korxonalarini boshqarish tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari tadqiq etilgan. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda ishlab chiqarish korxonalarining raqobatbardoshligini ta'minlash, bozor talablaridagi o'zgarishlarga moslashish va iqtisodiy risklarni kamaytirishda diversifikatsiya strategiyasining ahamiyati yoritilgan. Korxona faoliyatini diversifikatsiyalash jarayonida strategik boshqaruv, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish, soliq omillari va risklarni boshqarishning o'zaro bog'liqligi asoslangan. Shuningdek, ishlab chiqarish korxonalarida diversifikatsiya strategiyasini tanlash va boshqaruv qarorlarini qabul qilishni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

**Kalit so'zlar:** diversifikatsiya, ishlab chiqarish korxonasi, boshqaruv tizimi, strategik menejment, boshqaruv samaradorligi, moliyaviy resurslar, soliq yuki, risklarni boshqarish, raqobatbardoshlik.

**Аннотация**

В тезисе исследованы теоретические и практические аспекты совершенствования системы управления производственными предприятиями в условиях диверсификации. Раскрыто значение стратегии диверсификации в обеспечении конкурентоспособности производственных предприятий, адаптации к изменениям рыночного спроса и снижении экономических рисков в современных условиях. Обоснована взаимосвязь стратегического управления, эффективного использования финансовых ресурсов, налоговых факторов и управления рисками в процессе диверсификации деятельности предприятия. Разработаны научно-практические предложения по совершенствованию выбора стратегии диверсификации и принятия управленческих решений на производственных предприятиях.

**Ключевые слова:** диверсификация, производственное предприятие, система управления, стратегический менеджмент, эффективность управления, финансовые ресурсы, налоговая нагрузка, управление рисками, конкурентоспособность.

**Abstract**

This thesis examines the theoretical and practical aspects of improving the management system of manufacturing enterprises under conditions of diversification. The importance of diversification strategy in ensuring the competitiveness of manufacturing enterprises, adapting to changes in market demand, and reducing economic risks in the modern economic environment is highlighted. The interrelationship between strategic management, efficient use of financial resources, tax factors, and risk management in the process of enterprise diversification is substantiated. Scientific and practical proposals are developed



© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

to improve diversification strategy selection and management decision-making in manufacturing enterprises.

**Keywords:** diversification, manufacturing enterprise, management system, strategic management, management efficiency, financial resources, tax burden, risk management, competitiveness.

**Kirish**

Hozirgi sharoitda iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlash va ishlab chiqarish korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish masalasi boshqaruv tizimlarini takomillashtirishni talab qilmoqda. Bozor muhitining tez o'zgarishi, iste'molchilar ehtiyojlarining diversifikatsiyalanishi, texnologik yangilanishlar, resurslar narxining o'zgarishi hamda raqobatning kuchayishi korxonalarni yangi rivojlanish strategiyalarini izlashga undamoqda.

Mazkur sharoitda diversifikatsiya ishlab chiqarish korxonalarining faoliyat yo'nalishlarini kengaytirish, yangi mahsulotlarni ishlab chiqarish, yangi bozor segmentlariga kirish va iqtisodiy risklarni kamaytirishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi.

Biroq diversifikatsiya jarayonining o'zi korxona boshqaruv tizimiga qo'shimcha talablarni yuzaga keltiradi. Xususan, yangi faoliyat yo'nalishlarini boshqarish, moliyaviy resurslarni qayta taqsimlash, ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish, xodimlar salohiyatini rivojlantirish va bozor risklarini baholash zarurati paydo bo'ladi.

Shu sababli diversifikatsiyalash sharoitida ishlab chiqarish korxonalarini boshqarish tizimini kompleks ravishda takomillashtirish dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biridir.

**Asosiy qism**

Diversifikatsiya korxonaning mavjud faoliyat doirasidan tashqariga chiqib, yangi mahsulot, xizmat, texnologiya yoki bozor segmentlarini o'zlashtirish jarayonini anglatadi. Korxonalar diversifikatsiyadan, avvalo, daromad manbalarini kengaytirish, bozor risklarini kamaytirish va uzoq muddatli raqobatbardoshlikni ta'minlash maqsadida foydalanadilar.

Ishlab chiqarish korxonalarida diversifikatsiya jarayoni boshqaruvning barcha asosiy funksiyalariga ta'sir ko'rsatadi. Xususan, rejalashtirish, tashkil etish, motivatsiya va nazorat funksiyalarining mazmuni yangi faoliyat yo'nalishlariga moslashtirilishi lozim.

Diversifikatsiyalash sharoitida boshqaruv tizimini quyidagi asosiy tarkibiy qismlar asosida shakllantirish maqsadga muvofiq:

1. Strategik rejalashtirish.

Korxona diversifikatsiyaning maqsadi, yo'nalishi va kutilayotgan natijalarini oldindan belgilashi zarur. Bunda bozor sig'imi, raqobat muhiti, korxonaning mavjud resurslari va investitsion imkoniyatlari hisobga olinadi.

2. Moliyaviy resurslarni boshqarish.

Diversifikatsiya yangi investitsiyalarni talab qilishi sababli moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash muhim ahamiyat kasb etadi. Investitsiya loyihalarining rentabelligi, qaytish muddati va risk darajasi baholanishi lozim.

3. Soliq omillarini hisobga olish.

Diversifikatsiya jarayonida korxonaning soliq majburiyatlari, soliq yukining o'zgarishi va amaldagi soliq mexanizmlarining investitsion qarorlarga ta'siri ham hisobga olinishi kerak. Soliq omillarini



© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

boshqaruv qarorlariga integratsiya qilish korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

4. Risklarni boshqarish.

Yangi mahsulot yoki bozorga kirish noaniqlik darajasini oshiradi. Shu sababli diversifikatsiya qarorlaridan oldin bozor, moliyaviy, ishlab chiqarish va investitsion risklarni aniqlash hamda baholash zarur.

5. Boshqaruv samaradorligini baholash.

Diversifikatsiya natijalari faqat ishlab chiqarish hajmining o'sishi bilan emas, balki rentabellik, mehnat unumdorligi, aktivlardan foydalanish samaradorligi, bozor ulushi va moliyaviy barqarorlik kabi ko'rsatkichlar orqali ham baholanishi lozim.

Diversifikatsiyalash sharoitida korxonalarni boshqarishning takomillashtirilgan mexanizmini quyidagi ketma-ketlikda tashkil etish mumkin:

Korxona holatini tahlil qilish → diversifikatsiya imkoniyatlarini aniqlash → bozorni baholash → moliyaviy imkoniyatlarni aniqlash → soliq omillarini baholash → risklarni aniqlash → diversifikatsiya variantlarini ishlab chiqish → iqtisodiy samaradorlikni baholash → optimal variantni tanlash → boshqaruv qarorini amalga oshirish → natijalarni monitoring qilish.

Mazkur yondashuv diversifikatsiya jarayonini alohida qaror sifatida emas, balki korxonaning umumiy strategik boshqaruv tizimining tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqish imkonini beradi.

Shuningdek, diversifikatsiya darajasini baholashda ishlab chiqarish hajmi, mahsulot turlari soni, yangi bozorlarning ulushi, diversifikatsiya loyihalariga yo'naltirilgan investitsiyalar, yangi mahsulotlardan olinadigan daromad va umumiy rentabellik kabi ko'rsatkichlardan foydalanish mumkin.

Korxonada diversifikatsiya strategiyasini tanlashda SWOT-tahlil, iqtisodiy-statistik tahlil, ekspert baholash, investitsion loyihalarni baholash va ekonometrik modellashtirish usullaridan kompleks foydalanish boshqaruv qarorlarining ilmiy asoslanganligini oshiradi.

Bundan tashqari, diversifikatsiya jarayonida korxonaning mavjud boshqaruv tuzilmasini qayta ko'rib chiqish zarur. Yangi biznes yo'nalishlari paydo bo'lishi bilan funksional bo'linmalar o'rtasidagi vakolat va javobgarliklarni aniq belgilash, axborot almashinuvi tizimini takomillashtirish va boshqaruv qarorlarini qabul qilish tezligini oshirish muhim hisoblanadi.

**Xulosa**

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, diversifikatsiyalash sharoitida ishlab chiqarish korxonalarining barqaror rivojlanishini ta'minlash boshqaruv tizimining barcha elementlarini o'zaro muvofiqlashtirishni talab etadi. Diversifikatsiya strategiyasini tanlashda korxonaning ishlab chiqarish salohiyati bilan bir qatorda, moliyaviy imkoniyatlari, soliq omillari, bozor sharoiti va risk darajasi ham kompleks baholanishi lozim.

Ishlab chiqarish korxonalarini boshqarish tizimini takomillashtirish uchun strategik rejalashtirish, moliyaviy boshqaruv, soliq omillarini hisobga olish, risklarni boshqarish va samaradorlik monitoringini yagona boshqaruv mexanizmiga birlashtirish maqsadga muvofiq.

Shuningdek, diversifikatsiya jarayonining samaradorligini muntazam baholab borish korxonaning resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, moliyaviy barqarorligini mustahkamlash va uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta'minlash imkonini beradi.

Shunday qilib, diversifikatsiyalash sharoitida ishlab chiqarish korxonalarini boshqarish tizimini takomillashtirishning asosiy yo'nalishi boshqaruv qarorlarini qabul qilishda strategik, moliyaviy, soliq,



© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

innovatsion va risk omillarini kompleks hisobga olish hamda korxonaning mavjud resurslarini yangi bozor imkoniyatlari bilan samarali uyg'unlashtirishdan iborat.



© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.